

Přednáška:

Relativně svobodná území na Balkáně v 15.–18. století:

Dubrovnická republika, území pod Benátky
a Černá Hora (od konce 17. století)

DUBROVNICKÁ REPUBLIKA

někdy v 7. či 8. století

Dubrovník (italsky Ragusa), který byl založen nedaleko zaniklého římského města Epidaurus, od počátku těžil ze své výhodné polohy, neboť se nacházel na pomezí kmenového území Záchlumanů a Neretvanů. Knížatům těchto kmenů platil Dubrovník v 10. století tribut a protože tyto kmeny uznaly byzantskou svrchovanost, byla tato vztahována i na samotné město. Dubrovník se brzy proti své vůli zapletl do konfliktu mezi Benátkami a Byzancí. Podle staré legendy v roce 972 připlula před město benátská flotila a Benátčané požádali Dubrovničany o poskytnutí vody a potravin. Dobromyslní Dubrovničané jim chtěli vyhovět, protože netušili, že se Benátčané hodlají lstí zmocnit města. Místnímu faráři Stojkovi se však v noci zjevil Svatý Vlah (čti: Vlach, česky sv. Blažej) a informoval jej o benátských záměrech, město se proto Benátčanům ubránilo. Svatý Vlah se stal od té doby ochráncem města, které bylo někdy dokonce označováno jako Republika svatého Vlahy. Skutečnost je ovšem taková, že v důsledku bojů mezi Benátkami a Byzancí o nadvládu nad dalmatským pobřežím se na přelomu 10. a 11. století dostal Dubrovník pod nadvládu Benátek: císař Basileios II. Bulharobijce (976–1025) v roce 1000 odevzdal benátskému dóžeti Petru Orseolovi správu nad severodalmatskými městy a v souvislosti s tím se Benátkám poddal i dubrovnický biskup a občané města. Dubrovničané se snažili za každou cenu benátské nadvlády zbavit. Už za císaře Romana III. (1028–1034) bojovali Dubrovničané opět na straně Byzance proti Saracénům, ale slábnoucí moc Byzance vedla k postupnému osamostatňování se města. Když bylo v polovině 11. století zřízeno v Baru zvláštní arcibiskupství, vystoupil i Dubrovník s podobným požadavkem, samostatné arcibiskupství tu bylo skutečně zřízeno na počátku 12. století (asi roku 1102). Ve 12. století vystupoval Dubrovník již jako v podstatě samostatný městský stát, byť jeho formální závislost na Byzancí trvala i nadále. Město spravovala městská knížata (knezi, comites), formálně sice podléhající byzantskému správci Dalmácie (dux Dalmatiae), ve skutečnosti ovšem vybíraná z místního patriciátu a v podstatě nezávislá. V roce 1171 se Dubrovníka opět zmocnilo benátské loďstvo, avšak již roku 1180 obnovili Byzantinci svou formální svrchovanost.

Koncem 12. století se do bojů o nadvládu nad Dubrovníkem zapojilo i vzrůstající se Srbsko. Srbský velký župan Štěpán Nemanja se zmocnil Kotoru a se svým bratrem Miroslavem oblehl i Dubrovník. Dubrovničané se obrátili o pomoc ke králi Obojí Sicílie Vilémovi II., který do města formálně dosadil svého místodržitele. Skutečnou správu ve skutečnosti i nadále vykonával místní *knez* Krvaš (latinsky Gervasius) z rodu Martinušićů, který roku 1186 uzavřel s Nemanjou mír. Krvaš uzavřel také obchodní dohody s bosenským bánem Kulinem (1189). Byzantský císař Izák II. Angelos (1185–1195) pak vydal Dubrovničanům privilegium provozovat svobodný obchod na celém území své říše.

Pád Konstantinopole do rukou křížáků roku 1204 se samozřejmě odrazil i v postavení Dubrovníka, který se roku 1205 opět dostal pod benátskou svrchovanost. Funkce *kneze* byla od té doby obsazována Benátky, avšak ostatní úřed-

Pro výklad o Dubrovniku byl použit text
R. Šimuly: Jan Rychle - Milan Perencic, Dějiny Chorvatska,
Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2007, s. 66-70.

níci byli voleni z řad Dubrovničanů a městu byla ponechána autonomie včetně práva uzavírat obchodní dohody s jinými městy a udržovat vlastní diplomatické styky. Prvním takto dosazeným knezem se stal Giovanni Dandolo, příslušník známé benátské rodiny Dandolů. Později se vytvořila tradice posílat do Dubrovníka kneze (*comes*) vždy na dobu dvou let. Vnitřní správa města byla obdobná jako v italských městských republikách: o širokém okruhu otázek rokovala generální rada (*consilium generale, skupština*), ve které měli původně právo zasedat všichni „původní obyvatelé města“. Mezi nimi se prosadily především místní bohaté obchodnické rodiny Menčetićů, Lukarićů, Gundulićů, Sorkočevićů, Gradićů a Ranjinů. Městští šlechtici (*plemići*) utvořili postupně velkou radu (*consilium maius, veliko vijeće*). Poradní orgán kneze tvořila tzv. malá rada (*consilium minus, malo vijeće*).

Město od konce 14. století začalo postupně ztrácet svůj původní románský, respektive řecký charakter a získávalo slovanský, či přesněji chorvatský ráz. Roku 1358 přešel Dubrovník mírem v Zadaru pod svrchovanost uhersko-chorvatského krále Ludvíka I. Velikého, který potvrdil všechna jeho privilegia a ponechal si jen formální vrchní právo ochrany. Teoreticky město podléhalo chorvatsko-dalmatskému bánovi, avšak jeho moc nad Dubrovníkem existovala jen na papíře. Město zato bylo povinno králi odvádět roční poplatek 500 dukátů. V druhé polovině 14. století se rovněž dotvářely instituce městské republiky, které částečně existovaly nepochybně již dříve. Po vypovězení posledního benátského kneze Marca Superantia byli již všichni další voleni z řad místního patriciátu. V této době se také definitivně ustálilo státní zřízení, které pak s určitými změnami trvalo až do úplného zániku republiky roku 1808.

Zákonodárným orgánem republiky byla nyní Velká rada (*consilium maius, veliko* nebo *velje vijeće*), shromáždění všech městských šlechticů, která nahradila původní generální shromáždění všeho obyvatelstva, jež okolo roku 1395 zaniklo. Velké rady se mohli zúčastňovat všichni dospělí městští *plemići* (urození muži), avšak postupně se vyvinula praxe, podle které se zasedání zúčastňovali jen představitelé („hlavy“) jednotlivých rodin. Velká rada se scházela v knížecím paláci, postaveném koncem 14. století. Volila, respektive mohla volit všechny orgány počínaje hlavou státu *knezem*, dále členy všech rad (*vijeći*) až po úředníky (*sindiky*), pověřené konkrétními úkoly. Mezi těmito úředníky největší význam měli „strážci pravdy“ (*čuvari pravde*), dbající na dodržování správné a řádné činnosti všech institucí a úřadů. Velká rada volila užší orgán, jehož název zněl latinsky *consilium rogatorum*, chorvatsky *vijeće umoljenih*. Tyto termíny lze překládat buď jako „rada navrhovatelů zákonů“ (latinsky *rogator* – navrhovatel zákona), anebo „rada dotazovaných (žádaných) o názor“ (latinská formule *senatorem sententiam rogo* znamenala ve starém Římě „ptám se senátora na názor“, chorvatsky *umoliti* – poprosit, požádat). Tento orgán bývá v zahraniční literatuře označován také jako senát. Členy tohoto orgánu volila Velká rada z místních šlechticů, a to v zásadě doživotně. Počet jeho členů (*vijećniků*, senátorů) postupně stoupal: nejprve jich bylo šest, potom 14, následně 45 a v polovině 15. století již 61. Později, po velkém zemětřesení roku 1667, byl jejich počet opět snížen na 45 a toto číslo již zůstalo konstantní. Jak název říká, členové této rady měli původně posuzovat návrhy a opatření Velké rady, takže šlo o orgán poradní, avšak

Obraz patrona Dubrovníku sv. Vlaha, držícího v rukou model města

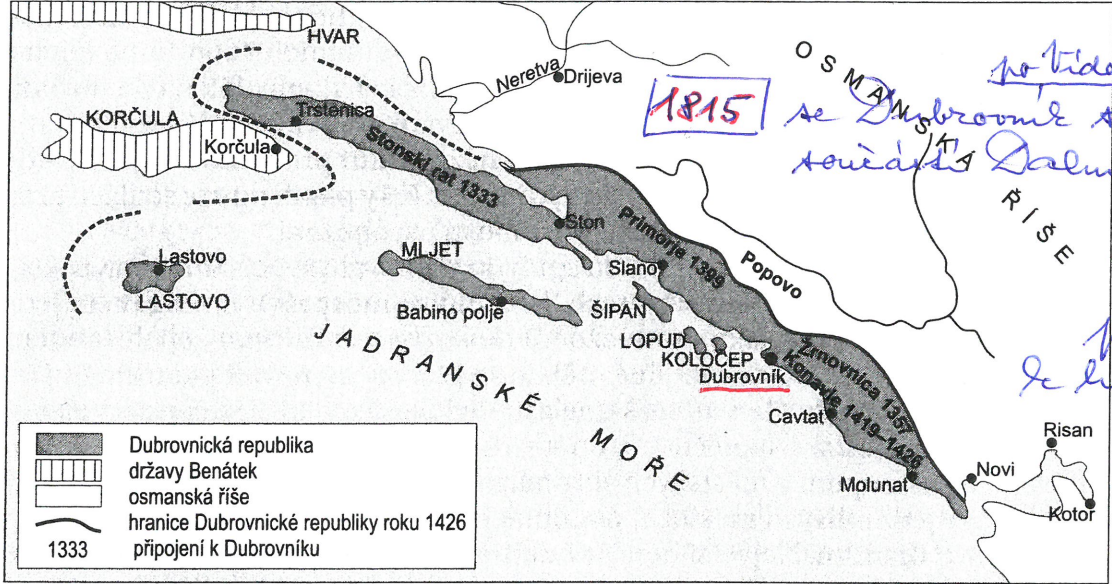
vou státu zůstával kníže (knez, latinsky *rector*), volený původně na jeden rok, pak jen na šest měsíců a od roku 1358 již jen na pouhý měsíc. Postupně se také vyvinula praxe, podle které byl volen z členů Malé rady. Po dobu výkonu své funkce nesměl kníže opustit ze soukromých důvodů palác, služebně se směl vzdálit jen se souhlasem Malé rady. Byl držitelem státní pečeti, v jeho úschově byly tajné státní listiny. Předsedal také jednotlivým radám (vijeće), kde měl však postavení pouhého „prvního mezi rovnými“ (primus inter pares). Původně měl i soudní pravomoc, ta však postupně přecházela na soudy a Malou radu. Funkce knížete byla čestná (neplacená) a jak vidno spíše reprezentativní. V knížecím paláci, přestavěným koncem 15. století, se scházely i jednotlivé rady. Bez ohledu na postavení Velké rady se v delší časové perspektivě moc stále více koncentrovala v senátu. Dubrovník, vyjma městské stráže, která dbala na pořádek ve městě, neměl stále ozbrojené síly a v případě potřeby používal cizí námezdní žoldnéře.

Dubrovník získal roku 1373 od papeže povolení obchodovat s Egyptem a Sýrií. Podobné privilegium potvrdil Dubrovničanům koncem století i osmanský sultán. Městská republika tak bohatla z privilegovaného obchodu s „nevěřícími“ a zároveň se i územně rozšiřovala. V dlouhých bojích se srbskými a bosenskými panovníky se Dubrovníku podařilo získat další území, která koncem 14. století zahrnovala oblast od Kotorského zálivu (boka Kotorská) až po poloostrov Pelješac. S Turky uzavřel Dubrovník řadu dohod: první již v roce 1396, další pak v roce 1458 nebo 1459, od kdy byl Turecku placen roční poplatek 500 dukátů. V roce 1482 se Turci po získání Bosny stali prakticky jedinými sousedy Dubrovníka

postupem času ve svých rukou soustředil značnou moc jak exekutivní, tak částečně i zákonodárnou, takže do určité míry dokonce začal jednat místo Velké rady. Malá rada (consilium minus, malo vijeće) měla původně sedm, koncem 14. století jedenáct členů. Původně představovala poradní orgán kneze, postupně se stala jakousi vládou, respektive orgánem, který měl řešit neodkladné otázky. Měla také moc soudit úředníky. Podle Filipa de Diversis, který v 15. století popsal v knize *Situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum in clytae civitatis Ragusae* podrobně dubrovnické zřízení, byla činnost rad (vijeć) vzájemně provázána. Ačkoliv tedy moc vycházela z Velké rady, fungoval současně i opačný postup, neboť Malá rada záležitosti, o kterých nemohla či nechtěla rozhodovat sama, předkládala k posouzení senátu (vijeće umoljenih) anebo Velké radě. Titulární hla-

16. století se v Dubrovniku rozvíjela vysoce renesanční kultura inspirovaná z blízké Itálie (literatura v místním slovanském jazyce, mj. i se rozvoj dramatické tvorby)

- r. 1667 postihlo město silné zemětřesení, město se sice obnovilo (v barokní podobě), ale už nikdy nedosáhlo předchozí úrovně
- r. 1808 Rušili samostatnost Dubr. rep. Francouzi za Napoleon. války

69
 po třetím kongresu se Dubrovnické stalo součástí Dalmácie, která byla připojena k Habsburské monarchii

Dubrovnická republika a její panství ve středověku

a poplatek byl zvýšen až na 12 500 dukátů. Tato na tehdejší dobu obrovská suma se nicméně Dubrovniku bohatě vyplatila, neboť městská republika, ve které žilo asi 35 000–40 000 obyvatel, se vyhnula všem tureckým válkám a mohla se nerušeně věnovat obchodu. Chloubou republiky se stalo silné obchodní loďstvo, které v době největšího rozmachu města v 15. století čítalo až 300 korábů. Město v té době proslulo svými početnými dílnami na výrobu látek a také odléváním zvonů a děl.

BENÁTSKÁ DALMÁCIE

Přechod Dubrovníka pod formální vládu uhersko-chorvatských králů a jeho faktické osamostatnění neměl vliv na osud ostatních míst na severním pobřeží Dalmácie. Dá se říci, že po staletí trvajícím boj mezi uhersko-chorvatskými králi a Benátkami o nadvládu nad Jadranem byl nakonec na počátku 15. století definitivně rozhodnut ve prospěch Benátek. Samotný název Dalmácie ostatně souvisel s benátskou nadvládou, neboť Benátčané tímto výrazem označovali svá území na Jadranu. Čím více se benátská moc šířila na jih, tím více se teritoriálně rozšiřoval i pojem Dalmácie. Okolo roku 1540 ovládaly Benátky prakticky všechny ostrovy v Jaderském moři až po průliv mezi ostrovem Korčula a poloostrovem Pelješac, kde Korčula ještě patřila Benátkám a Pelješac již Dubrovniku. Vedle ostrovů, mezi kterými nejvýznamnější byly Krk, Cres, Dugi otok, Brač a Hvar, Benátkám patřila i důležitá obchodní střediska na pobřeží jako například Zadar, Šibenik, Trogir či Split. Na jihu se sousedy Benátek na pevnině stala Turky ovládaná Bosna a Hercegovina a ještě dál Dubrovnik. Jižní část boky Kotorské s městem Kotor patřila opět Benátčanům, kteří tuto oblast označovali výrazem „Benátská Albánie“.

Benátská správa Dalmácie spočívala v rukou generálního správce v Zadaru, označovaného také jménem providur (z italského proveditore generale). Providur

byl jmenován Benátskou republikou z řad benátské šlechty na dobu tří let. Představoval poslední instanci ve věcech finančních, správních i soudních a jeho moc v Dalmácii byla prakticky neomezená. Dalmácie byla rozdělena na obvody (distretto), v jejichž čele stáli knezi (conte) jmenováni providurem. Knez měl k ruce dva úředníky (*cancelliere*), kteří měli rovněž soudní pravomoc a správce financí (*camerlingo*), jehož úkolem bylo vybírat daně. Ty platili pouze sedláci, protože šlechta i měšťané byli od daňové povinnosti osvobozeni.

Jednotlivá města si i pod benátskou správou zachovala svou samosprávu, která byla zakotvena v místních statutech. Hlavním samosprávným orgánem jednotlivých měst byla městská shromáždění (kongrege, skupština), jejichž složení bylo v jednotlivých obcích rozdílné: někde se jich zúčastňovali jen městští šlechtici, jinde i neurození bohatí měšťané a jinde i „veškerý lid“ (pučanstvo, plebs), tj. nižší složky městské společnosti, opět v různém rozsahu. Úsilí neurozených obyvatel o zastoupení v městských shromážděních bylo stálou součástí politických bojů v jednotlivých městech, podobně jako i zápas „lidu“ (plebs) o přístup k městským úřadům. Největší boje se odehrály na ostrově Hvaru, kde dokonce v letech 1510–1514 vypukla ozbrojená vzpoura lidu vedená Matijem Ivaničem. V čele města stál městský kníže (knez), který měl k ruce volené úředníky a soudce. Obyvatelstvo ostrovů bylo v případě potřeby povinno službou v benátském válečném loďstvu. Benátská nadvláda se projevovala v tom, že se města poitalš-ťovala. Venkovské obyvatelstvo zůstalo chorvatské.

Také venkovské obyvatelstvo mělo určitou omezenou samosprávu a vytvářelo občiny, které se seskupovaly v bratrstva (bratovština). Na vesnických shromážděních vesničané řešili záležitosti místního významu, samozřejmě jen potud, pokud to neodporovalo nařízením příslušného conteho. Vesnice či několik vesnic tvořilo nejen správní, ale vojenskou jednotku, neboť sedláci byli rovněž povinni vojenskou strážní službou na hranicích s tureckou Bosnou. Tu vykonávaly čtyři pandurů pod velením volených náčelníků – harambašů, či důstojníků – serdarů.

Dnešní pohled na Staré město (v hradebách)
Dubrovnik

Černohorské kmeny
mezi Osmanskou říší
a Benátskou republikou

Text R. Jiriny
František Jirák,
Černá Hora,
Praha, Nakladatelství Libri
2004,
A. 23 - 33.

Kmenová struktura a patriarchální mentalita ČH

Kmenové struktury existovaly v evropských dějinách mnoha místech a v různých dobách, vznik centralizovaných států a říší však zpravidla signalizoval jejich zánik. Ani středověký Balkán nebyl v tomto ohledu výjimkou a podmínky pro přežívání, resp. vznikání a fungování kmenů se zde uchovaly spíše v odlehlých horských oblastech. Od počátku novověku až po moderní dobu tak v Evropě existoval jediný „kmenový ostrov“. Ten zahrnoval oblasti jižně od řeky Neretvy, obydlené hercegovskými kmeny, asi dvě třetiny dnešní Černé Hory a sever Albánie. Všechny tyto kmeny sdílely vzhledem k obdobným zeměpisným a historickým podmínkám také způsob života, základní formy společenské organizace a související patriarchální mentalitu. Na jihu tohoto „kmenového ostrova“ převládala albánština a katolické vyznání, u slovansky hovořících kmenů dominovalo pravoslaví, sporadicky se objevoval také islám. Některé kmeny, například Kučové, byly jazykově i nábožensky smíšené. Kmenová identita však do 19. a leckdy až do 20. století převládala nad tou jazykovou, náboženskou a politickou, stejně jako nad zárodky národního vědomí.

Vznik kmenové společnosti podmínily přírodní podmínky. Prakticky jediným způsobem života, který umožňoval relativně snesitelnou obživu v horských oblastech této části Balkánu, bylo pastevectví. Vyšší polohy ve vnitrozemí poskytovaly v létě pastvu pro dobytek, drsné klimatické podmínky však znemožňovaly přítomnost pastevců a jejich stád v zimních měsících. Pastevectví proto fungovalo na základě tzv. systému transhumance, který spočíval v pravidelném nomádkém kočování mezi oblastmi letních pastvin a zimovišti, zpravidla vesnicemi se stálými obydlími v klimaticky příznivějších zónách s nižší nadmořskou výškou. Podobný způsob života se rozvinul také

sil velitel kmene nebo většího počtu bratrstev titul serdar (původně vůdce ozbrojené jednotky nebo představený oblasti), převzatý z osmanské vojenské hierarchie a používaný v proměnlivých významech od Bosny až po Indii. Hlavní kolektivní instituci představovaly jednotlivé kmenové sněmy (plemenski zbor), které se konaly jednou ročně nebo i častěji podle potřeby. Pohlavár mohl ovšem svou funkci ztratit, zejména pro zbabělost v boji. Pokud se vůdcovské vlastnosti neprojeví ani u příslušníků následující generace, mohl jim být dědičný titul odňat ve prospěch schopnější rodiny.

V příbuzenských vztazích platil přísný příkaz exogamie – svatby mezi příbuznými do pátého až sedmého kolena byly tabu, zapovězeny byly i sňatky uvnitř bratrstva. Muži si proto museli hledat partnerky zpravidla mimo vlastní kmen, což ale napomáhalo vytváření mezikmenové solidarity. Odlišné náboženství nebo jazyk nepředstavovaly velkou překážku – i pravoslavní popové leckdy provdávali dcery za katolické Albánce nebo slovanské muslimy. Žena odlišného vyznání nebyla většinou nucena měnit víru, manželovu náboženskou identitu museli sdílet jen společní potomci. Ohromný význam mělo čestné příbuzenství, tzv. kumstvo. Dva nepřibuzní muži – blízcí přátelé, nebo naopak bývalí nepřítelé, usmířující tímto způsobem například krevní mstu – se po jeho ceremoniálním uzavření stali pobratimy (kum). Od té doby byli fakticky považováni za bratry, pro celé jejich rodiny platila stejná práva (vzájemná obrana) i povinnosti (zákaz sňatků) jako pro biologické příbuzné.

Černohorská patriarchální mentalita se vyznačovala dominantní úlohou mužů, zabývajících se především pastevectvím a bojem, vedle podřízenosti žen, na jejichž bedrech ležela péče o domácnost a zemědělské práce. Žena, jež porodila a vychovala mužské potomky, se však těšila zvláštní úctě a fakticky byla vládkyní uvnitř domácnosti, zatímco muž reprezentoval autoritu navenek. Fungování černohorské společnosti bylo regulováno řadou pravidel, s důrazem na hrdinství (ju-naštvo), lidskost/dobrotu (čojstvo), závaznost čestného slova (vjera – albánsky besa) a pohostinnost (gostoprinstvo). Porušování nepsaných zákonů mohlo vést k vyloučení z kmene, po němž provinilec buď odešel do světa, nebo brzy zemřel hladu.

Vraždy musela být smyta smrtí viníka nebo jiného mužského příslušníka jeho rodiny či bratrstva. Pomstu vykonávali nejbližší příbuzní oběti, otvírali tím však odvetné kolo vendety – nová krev musela být smyta další krví. Krevní msta (krvna osveta) mohla být ukončena na základě konsensu obou zúčastněných stran (umir krvi), zpravidla finanční nebo majetkovou kompenzací (krvnina). Instituce krevní msty vedla občasně k vyčerpávajícím bratrovražedným bojům celých kmenů, měla však také pozitivní odstrašující funkci – obava z jejich následků snižovala vůli řešit problémy násilnými prostředky. Propracovaný soubor zvykového práva tak v militarizované pastevecké společnosti suploval funkci soudů, policie, vězení a dalších státních institucí.

Součástí identity bylo také náboženské vyznání, víra nebo církevní struktura však v praxi nehrály rozhodující roli. S výjimkou samotného metropolity a hrstky jeho nejbližších byla většina popů negramotná a bez jakéhokoli vzdělání. Od ostatní populace se ženatí kněží neodlišovali ani způsobem života nebo vnějškově – plnovousy a další typické atributy pravoslavných kleriků se začaly prosazovat až na sklonku 19. století. Myšlenkový svět Černohorců byl však hustě zabydlen vílami, čarodějnicemi, dábly, vampíry a také vírou v nezvratitelnost lidského osudu. Zvykové právo a patriarchální morálka dominovaly černohorské i albánské kmenové mentalitě hluboko do 19. století, některé její prvky pak přežily v pozmeněných formách až do dnešních dnů.

Černohorci pod Osmany v 16. století

Osmanská říše, jejíž součástí byla po roce 1496 také Černá Hora, po několika staletích kontrolovala rozsáhlé oblasti západní Asie, jihovýchodní Evropy a severní Afriky. Země Balkánského poloostrova osmanská epocha ovlivnila obzvlášť hluboce a mnohostranně – od náboženské a etnické skladby po slovní zásobu, gastronomii nebo hudbu. Výklad dějin osmanského státu a civilizace je dodnes zatížen předsudky, které ve středoevropském prostředí pramení z časů habsburských „válek s Turkem,“ v jihovýchodní Evropě pak z dob formování moderních národů a států v 18.–20. století, které se

vůči dědictví upadající říše zpravidla vymezovaly silně negativně. Postup turecké expanze do Evropy skutečně provázela řada válek a s nimi spojeného násilí, materiální destrukce a lidského utrpení, tím se však zásadně nevymykal dobovým měřítkům. Ve vnitřní správě říše včetně náboženských otázek byl hlavním přístupem pragmatismus, nikoli islámský fanatismus. Navzdory drastickým legendám se Turci nesnažili obrátit křesťanské obyvatelstvo hromadně na svou víru, neuchylovali se k nuceným konverzím a jednotlivým konfesím ponechávali ve správě náboženských záležitostí autonomii.

Po odchodu Djuradje Crnojeviće do exilu zavedli Turci v Černé Hoře tzv. timárský systém, tj. systém daní a povinných dávek určených křesťanským zemědělcům. Vzhledem k nepříznivým přírodním podmínkám však Černoohorci nebyli schopni povinné dávky splácet. V roce 1513 byly proto místo timárského systému zavedeny nižší dávky filurí, určené pro pastevce. Každý Černoohorec tak byl povinen zaplatit ročně jeden dukát (florin - odtud i sám název poplatku), nebo odevzdat jeho ekvivalent v naturáliích. Daně vybrané pro sultánovu pokladnu mezi Černoohorci pokrývaly náklady na vydržování zhruba 150 janičářů po dobu jednoho roku a byly tedy spíše symbolické. Černoohorci měli platit přímo sultánovým výběrčím a bez sultánova svolení nesměli na jejich území představitelé osmanské moci vstupovat. Za správu země zodpovídali místní pohlaváři a v rukou domácího obyvatelstva zůstalo také soudnictví, takže zde Turci vládli spíše nepřímě. Černoohorci měli povinnost odvést část práce v solánách na poloostrově Grbalj a chránit hranici říše proti Benátkám, nemuseli se však účastnit vojenských tažení mimo vlastní území. Díky převážně pasteveckému způsobu života, neúrodnosti a pohraniční poloze své země se tak zařadili mezi nejprivilegovanější skupiny nemuslimského obyvatelstva celé Osmanské říše. Daně, které museli odevzdávat Turkům, nebyly o nic větší než ty, které odváděli předchozím křesťanským vládcům.

V roce 1513 provedli Turci zajímavý správní experiment. Černou Horu prohlásili zvláštním sandžakem, jehož vládcem se stal islamizovaný syn Ivana Crnojeviće - Skenderbeg. Myšlenku dynastické kontinuity, která měla Černoohorce rychleji smířit s novou mocí, podtrhla ještě skutečnost, že Skender-

reprova
sinar.
tyli
do r. 1513
dan
reční
filurí

9.

beg Crnojević sídlil stejně jako kdysi jeho otec na hradě Žabljaku, ke svému dědictví se ostentativně hlásil ve své titulatuře („sandžakbeg černoohorský a pán vší země dukljanské“) i používáním rodového erbu Crnojevićů. Navzdory tomu v letech 1519-20 při prvním větším povstání místních obyvatel ztratili dočasně moc nad zemí svých předků. Po Skenderbegově smrti byl černoohorský sandžak roku 1530 opět přičleněn ke skadarskému.

Nejvyšší samostatnou černoohorskou institucí byl od počátku turecké vlády tzv. crnogorski zbor (zbor = sněm, shromáždění, rada). Černoohorský sněm byl v době Crnojevićů radou, složenou z představitelů místní šlechty, která schvalovala důležitá rozhodnutí panovníka. Po zániku panovnické moci však došlo k rozkladu feudálních mocenských struktur. Šlechta a dvořané ztratili oporu v osobě vladaře a většinou i ekonomickou základnu svého postavení. Zbor se však novým podmínkám rychle přizpůsobil. Změnil se v kmenovou instituci, která sladila společné zájmy a řešila spory kmenů z černoohorského území i přimoří a jednala jménem celé země navenek - jak s Turky, tak s Benátkami. Existovaly vlastně sněmy dva. Tím důležitějším byl všečernoohorský sněm (opšti crnogorski zbor). Právo stát se jeho členy měli všichni dospělí Černoohorci, většinou však každé bratrstvo nebo širší rodina na jeho jednání vysílali po jednom zástupci. Všečernoohorský sněm se scházel jednou ročně před cetinjským klášterem a účastnilo se jej kolem 2 000 lidí. Vedle něj existoval ještě užší sněm kmenových pohlavářů (zbor glavara), který sdružoval nejvyšší představitele kmenů. Sněm kmenových pohlavářů se scházel několikrát ročně, v otázkách zásadního významu měl však rozhodující váhu názor všečernoohorského sněmu. Systém nepřímé turecké správy, sloužící především k vybírání daní, s institucí sněmu paralelně koexistoval a v reálném životě, zejména ve chvílích konfliktu s tureckou mocí, měl podstatně menší váhu. Na podobném sněmovním principu fungovaly také jednotlivé kmeny. Všečernoohorský sněm vystupoval jako nejvyšší černoohorská instituce navenek již roku 1500. Tato politická instituce prokázala obdivuhodnou životnost - její význam pohlasil teprve na přelomu 18. a 19. století, kdy se již černoohorský kmenový svaz měnil ve stát.

Černoohorský sněm
Anon
Zbor glavara
pohlavari

Existence pravoslavné metropole, sídlící v cetinjském klášteře, byla dalším fenoménem, přetrvávajícím z předosmanské epochy. Organizace pravoslavné církve v Zetě, sahající do dob Nemanjićů, byla ve středověku součástí srbského patriarchátu se sídlem v kosovské Peći, který v důsledku turecké expanze zanikl. V době Crnojevićů byla pravoslavná církev v Černé Hoře včetně výběru vладыky (biskupa) plně v rukou panovníka, po zániku dynastické moci potvrzoval volbu vладыky i jeho zásadní rozhodnutí všečernohorský sněm. Osmané se v prvních desetiletích do církevních záležitostí příliš nevměšovali, teprve od poloviny 16. století začalo docházet k případům zabírání církevní půdy v nížinách. V roce 1557 Turci obnovili instituci pečského patriarchátu, pod jehož jurisdikci patřil rozsáhlý prostor západního Balkánu a střední Evropy pod osmanskou vládou včetně černohorského území. Turky obnovená srbská církev byla do značné míry pod jejich kontrolou. Patriarchové zpravidla jednali v souladu se zájmy státu a ti, kteří vykazovali větší míru samostatnosti, se nevyhnuli konfliktu s Osmany. Obnovení pečského patriarchátu přes tyto skutečnosti vedlo k výraznému oživení srbské pravoslavné církevní hierarchie v celém regionu.

Islamizace a osmanské civilizační vlivy

V první fázi osmanské epochy docházelo na území dnešní Černé Hory ke konverzím místního obyvatelstva k islámu spíše ojedinele. V letech 1479–1535 přestoupilo k novému náboženství v celém skadarském sandžaku včetně Černé Hory jen asi 4% populace, později počet věřících rostl rychleji. Prvními muslimy se zpravidla stávali představitelé společenských elit, kteří si chtěli zachovat mocenská a hospodářská privilegia. Výmluvným příkladem takového scénáře je osud „poturčeného“ Skenderbega Crnojeviće. Muslimové v Černé Hoře a severní Albánii byli v drtivé většině potomci místních křesťanů. S výjimkou účastníků velkých vojenských tažení, kteří se po jejich skončení vraceli zase domů, se v tomto regionu „praví“ maloasijsí Turci objevovali jen zřídka. Konverze se navenek projevovala nahrazením křesťanského jména muslimským (například Alija místo Ilija). Příjmení mohla být také nově odvozena z islámského základu

(Mustafić, Agović apod.), jindy si konvertité a jejich potomci ponechali původní, typicky černohorská příjmení jako Djukanović nebo Radonjić. Místní muslimové se sice sami označovali za Turky a prostřednictvím nového náboženství přijímali pozvolna také prvky orientální kultury, neměnili však zásadně způsob života a nadále hovořili stejným jazykem, jako jejich pravoslavní nebo katoličtí příbuzní. Náboženská identita měla zkrátka menší váhu, než pevná zakotvenost v tradiční sociální struktuře. Muslimové zůstávali členy svých původních kmenů, účastnili se činnosti kmenových institucí a zastávali i funkce *glavarů*. Černohorští křesťané i muslimové ani po mnoha generacích neztráceli povědomí o svém společném původu a příslušníky svých bratrstev nebo kmenů považovali za příbuzné bez ohledu na jejich náboženskou příslušnost.

Oporou osmanské moci a islamizace byla na Balkáně především města. Města pobřežního pásu, která hrála klíčovou úlohu ve středověku, patřila nyní ovšem Benátské republice. Důležitým mocenským a obchodním střediskem severní Albánie a Černé Hory byl tak osmanský Skadar. V zetské rovině založili Turci ještě v době panování dynastie Crnojevićů pevnost Depedogen, kolem níž se rychle rozrostlo město Podgorica. Starou Černou Horu oddělovalo od kmenové oblasti Brd údolí, kterým procházela strategická severojižní cesta mezi Albánií a Hercegovinou. Kolem opevnění, které ji chránily, vznikly další převážně muslimské osady, pevnost Spuž a Nikšić ve stínu tvrze Onogošt. V souvislosti s úpadkem osmanského vlivu na jaderském pobřeží vzrůstal obchodní význam měst v Novopazarském sandžaku – Pljevlji (Tasliđža), Bijelo Polje (Akova) nebo Nového Pazaru (Yeni Pazar). I tato urbánní centra, leckdy spolu se širším venkovským okolím, měla solidní muslimskou většinu. Ve Staré Černé Hoře města, hodná toho jména, neexistovala. Obchodní střediska lokálního významu představovala jen tržiště Rijeka Crnojevića a Virpazar. Politické centrum Černé Hory, Cetinje, hebylo dosud městem, nýbrž řídko osídleným údolím s klášterem (a v 16.–17. století také mešitou), kde sídlil vладыka a kde se pod otevřeným nebem scházel všečernohorský sněm.

V 17. století došlo k další výrazné vlně islamizace. Ta byla částečně důsledkem vojenských konfliktů a následných mig-

částečně
Islamizace

Glavari
Podgorica

Pro výklad o Černé Hoře
byl použit text z knihy:
František Šídek, Černá Hora,
Praha, nakladatelství Sibiř 2007,
A. 39-46.

11.

Za vlády vladyků: od kmenového svazu ke státu

Vladyka Danilo a zrod dynastie Petrovičů (1697-1735)

Po válkách z let 1683-99 zůstaly vztahy Černohorců a Turků na bodu mrazu. Konfrontačnímu kursu nahrávalo jak oslabení Osmanské říše, tak těžké životní podmínky v Černé Hoře. Černohorci v 18. století převážně s úspěchem odolávali pokusům o vybírání daní a nadále žili svým specifickým způsobem života. Jejich úzká elita se mezitím snažila položit základy centrální moci, hledat spojence a také formulovat ideologii, která by odúvodnila smysl existence černohorského kmenového svazu a usměrnila jeho další směřování.

Roku 1697 zvolil černohorský sněm za nového vladyku Danila z vlivné rodiny Petrovičů Njegošů. Šlo o šťastnou volbu. Poté, co roku 1711 vstoupilo Rusko do války s Turky, vyslal car Petr I. (Veliký) do některých oblastí Balkánu zmocňovce, kteří se pokoušeli vyvolat vzpoury místních obyvatel, jež by koncentrovaly část osmanských sil mimo rusko-tureckou frontu. Černohorci v čele s vladykou návrhy ruské mise nadšeně přijali a brzy zaútočili na okolní turecká města. Turecká armáda v odvetné akci po těžkých bojích obsadila zemi; vladyka se však spolu s ruskými emisary stáhl na benátské území. Jakmile Turci odtáhli, vypukly boje znovu. Roku 1714 následovala proto-
restná výprava bosenského paši Mehmeda Numana Čupri-
lice, která zemi zpusťovala ještě důkladněji a odvěkla množství Černohorců do zajetí. Danilo se tentokrát vydal až do Ruska, kde roku 1715 požádal cara o finanční podporu a převzetí protektorátu nad Černou Horou. Černohorci se za to zavazovali zaútočit vždy na ruský pokyn proti Turkům. Myšlenku protektorátu car nepřijal, poskytl však Černohorcům, kteří jako jediní vyslyšeli jeho výzvu k boji, štědrou pomoc. Na zpáteční cestě jednal vladyka o podobném schématu také ve Vídni s vojévůdcem princem Evženem Savojským, habsburská říše však o spojení s Černohorci nejevila velký zájem.

1697
Danilo
Petrovič

1715
cesta
Danila
do
Ruska

Benátčané se tehdy octli v další válce s Osmanskou říší a tradičně se pokoušeli získat Černohorce na svou stranu. V 17. století přitom sázeli především na spojenectví cetinjských metropolitů, a rozhodující měrou tak přispěli k růstu jejich moci. Uvědoměle proruská zahraničněpolitická orientace vladyky Danila byla však s benátskými zájmy zjevně v rozporu. Benátčané proto roku 1717 jmenovali Vukadina Vukotiče *gubernadurem*, tj. svým náměstkem mezi Černohorci. Vladyka Danilo musel tento krok uznat, ve snaze potřit potenciálně nebezpečnou konkurenci se však rozhodl uchránit kontinuitu moci své rodiny, posílit úlohu metropolitů a vytvořit podmínky pro vítězství vlastních politických koncepcí. Roku 1719 si proto zajistil dědičnost funkce vladyky za pomoci pečského patriarchy, který dopředu uznal Danilova bratra za budoucího následníka na stolci cetinjského metropolitů. Benátčané tak nechtěně přispěli k založení dynastie Petrovičů, nejstaršího a nejdéle vládnoucího panovnického rodu na Balkáně. Vzhledem k tomu, že pravoslavní vladykové museli dodržovat celibát, se jejich funkce zpravidla dědila ze strýce na synovce. Svého nástupce vybíral sám vladyka s ohledem na jeho potenciální schopnosti. Ve funkci jej pak musel ještě potvrdit všečernohorský sněm, na sklonku éry vladyků hrála důležitou roli také podpora Ruska. Černá Hora tedy z formálního hlediska představovala pravoslavnou kmenovou teokracii, náboženský obsah funkce vladyky však zastíňovaly politické a vojenské aspekty (v angličtině se pro vladyky z dynastie Petrovičů ujal výstižný termín *prince-bishop*). Čtyři desetiletí Danilovy vlády signalizovaly vykročení novým směrem. Zakladatel dynastie definoval jasný politický program: žádný návrat k předchozímu stavu, nezávislost jak na Turcích, tak na Benátčanech, sjednocení černohorských kmenů pod vedením vladyky a spojenectví s Ruskem.

Vladykové Sava a Vasilije (1735–1766)

Vladyka Sava se ujal moci po bratrově smrti roku 1735. Černohorské mentalitě však mírný a pasivní metropolit, který se panicky obával konfliktů, ponižoval se před Benátčany a zohledňoval především osobní ekonomické zájmy, příliš nevyhovoval. Sava zůstával především mnichem, mezi Černohorci

12.

však duchovní záležitosti rozhodně nepatřily k prioritám obyvatel a většinou ani samotných vladyků. Roku 1742 učinil Sava pokus o navázání spojeneckých svazků s královstvím Obojí Sicílie, na benátský nátlak ovšem z jednání brzy sešlo. Roku 1744 odcestoval do Ruska, kde zůstal celý rok, žádal však pouze o finanční podporu pro svůj klášter. Po návratu do vlasti Sava zjistil, že byl mezitím zbaven moci – trůn metropolitů obsadil jeho aktivnější příbuzný Vasilije, první černohorský historik, propagandista a státoprávní teoretik.

Na mezinárodní scéně se vladyka Vasilije nejprve pokusil hrát s rakouskou kartou. V dopise Marii Terezií z roku 1751, v němž žádal panovníci o převzetí ochrany nad Černou Horou, mimo jiné uvedl, že jeho země je již od času Alexandra Makedonského samostatnou republikou. Následujícího roku odcestoval do Ruska, kde byl přijat carevnou, setkal se s řadou dalších osobností a vyvíjel značné propagandistické aktivity ve prospěch černohorské nezávislosti. Za dvouletého pobytu v Petrohradě také sepsal a vydal první dějiny Černé Hory (*Istorija o Černoj Gori* (1754), které obsahovaly novou tezi, podle níž Černá Hora nikdy v dějinách svou nezávislost neztratila a cetinjští metropolitové byli přímými následníky středověkých panovníků. Přímý patronát nad Vasilijovým „černohorským principátem“ Rusko nepřijalo, výmluvný vladyka se však domů vrátil se štědrá pomoci.

Po návratu šířil vladyka mezi Černohorci kult mocného, Černé Hoře přátelsky nakloněného Ruska. Úspěch slavila také jeho státoprávní ideologie. Všečernohorský sněm se roku 1756 slavnostně usnesl, že Černohorci již nikdy daně Turkům nezaplatí. V dopise sultánovi glavaři dokonce tvrdili, že Černá Hora Osmanské říši daně neplatila ani nikdy v minulosti. V odpovědi na smělé pseudohistorické argumenty nařídil sultán masivní útok, kterým přes veškerý odpor daně od Černohorců opět vymohl. Vasilije se proto znovu odebral do Petrohradu, kde dále rozvíjel své myšlenky. Černohorský protiturecký odboj měl podle něj klíčový význam pro celý Balkán a sousední křesťanské národy hleděly na Černohorce jako na svou jedinou naději. Podle svědectví ruské komise, která se vydala ověřit vladykovy informace přímo na místě, byla však Vasilijova tvrzení značně nadnesená. Vasilije, podobně jako mnozí další

1719

Karlův
dynastie
PetrovičůČH byla
pravoslav
kmenovou
teokracií1735
vladyka
Sava

tvůrci národních a státněpolitických programů, přisuzoval své zemi ideální vlastnosti, které by měla mít v budoucnu, jejich projekce do minulosti nebo současnosti se však s realitou rozcházel. Vladyka se vydal do Ruska ještě jednou, během své třetí cesty však v Petrohradě roku 1766 zemřel.

Většina Vasilijových plánů byla přinejmenším v jeho době nereálná, jako první Černohelec však definoval ucelenou státoprávní koncepci, podepřenou historickými nároky. Hranice jeho Černé Hory se víceméně kryly s územím středověkého státu: od Kotoru po Skadar, od Bosny po Albánii, od Jadranu k řece Taře. Pojem Černá Hora tedy neomezoval na území čtyř staročernohorských nahijí, které se nacházely pod jeho přímou vládou, nýbrž jím označoval rozsáhlejší teritorium, jehož větší část měla být teprve (znovu) získána. Vasilije též stvořil mýtus o nepřetržité černohorské svobodě, který měl nedocenitelný mobilizační potenciál v dalších válkách i v procesu budování státnosti. Navzdory své ahistorické podstatě je mýtus o nepřetržité svobodě mezi Černohorci živý dodnes. Vasilije tak položil základ ideologie černohorského elitismu. Na plodnou půdu padla také Vasilijova glorifikace Ruska. Události, jež následovaly po vladkově smrti, názorně ukázaly, jak hluboce se během pár let kult Ruska mezi Černohorci zakořenil.

Samozvaný car Štěpán Malý (1766-1773)

Po smrti vladky Vasilije v dalekém Petrohradě zavládl v Černé Hoře zmatek. Funkci vladky začal znovu zastávat Sava, který však neměl žádnou autoritu ani příznivce. Navzdory rozšířené protiturecké náladě neexistovala osobnost nebo instituce, která by byla schopna černohorskou společnost vést. V této situaci se začala šířit zpráva, že zavražděný ruský car Petr III. ve skutečnosti přežil a uprchl z Ruska. Za útočiště si vybral zemi svých nejvěrnějších spojenců, kteří jej uvítali se všeobecným nadšením a bez velkého otálení jej prohlásili novým vládcem Černé Hory.

Skutečnou identitu falešného cara, který do dějin vešel jako Ščepan (Štěpán) Malý, se nikdy nepodařilo objasnit. Patrně šlo o bylinkáře a léčitele z Dalmácie, který se na podzim 1766 objevil v klášteře Maina, kde byl jeho údajný urozený původ odhalen na základě shodné podoby s portrétem ruského pa-

Vasilije
mýtus
nepřetržitě
Černohor.
svobodě

falešný
car
Štěpán
Malý
1766

13.

novníka. Jeho identitu potvrdil také vladyka Sava, za což mu car ponechal správu nad duchovními záležitostmi. Všečernohorský sněm pak cara-spasitele prohlásil gospodarem podlůvcenské země. Ščepan využil absolutní autority, jež mu spadla do klína, ke sjednocení společnosti: pod jeho vlivem okamžitě přestala krevní msta, krádeže a mezikmenové půtky. Uskutečnil též marné sny svých předchůdců a založil první instituce nadkmenové ústřední moci – soud a osobní gardu, která zároveň sloužila jako policie. Černá Hora zažívala dobu dosud neopoznané jednoty a pořádku.

Zvěsti o zhmotnění mrtvého cara v horách nad Jadranem vyvolaly mezinárodní skandál. Osmanská říše vyslala roku 1768 proti Černohorcům ohromnou vojenskou expedici, tu však zastavil černohorský odpor, podzimní deště a nová válka s Ruskem. Benátčané byli rychlým spádem událostí v bezprostředním sousedství zaskočeni a zděšeni. Obávali se, že budou muset soupeřit o lojalitu svých pravoslavných poddaných s populárním černohorským mesiášem, situace navíc mohla přivodit další konflikt s Tureckem, který si slábnoucí republika nemohla dovolit. Rusko se především bálo reakcí, které by zprávy od Jadranu mohly vyvolat mezi domácím obyvatelstvem, zůstřilo proto kontroly na hranicích a zavedlo informační blokádu. Vyslance ruské vlády, jenž měl situaci vyšetřit, však v Kotoru zadrželi Benátčané, kteří byli stejně jako Turci přesvědčeni, že aféra s carem-samozvancem není ničím jiným než další ruskou konspirací. Roku 1769 vyslala carevna Kateřina II. do Černé Hory knížete Dolgorukova, který měl nepřijemnou záležitost zlikvidovat. Ruské misi se skutečně podařilo Ščepana zajmout a denuncovat jako podvodníka, Černohorci však Rusům nevěřili a nenechali je se zajatcem odejít. Dolgorukov záhy pochopil, že jedině Ščepan dokáže svou autoritou zajistit jednotu a vojenskou kázeň, kterou Rusové vzhledem k probíhající válce s Tureckem hodlali využít. Uznali jej proto za vládce a odešli, čímž mu definitivně propůjčili auru legitimacy. Respektovaný panovník vládl do roku 1773, kdy byl zavražděn vlastním sluhou, kterého podplatil skadarský paša. Zárodky státních institucí po jeho smrti zanikly, na jeho centralizační snahy však o čtvrtstoletí později navázaly podobné, tentokrát úspěšnější pokusy.

gospod
C.H.

sona
+
osobní
garda

Rokem
1773

Vladyka Petar I. a základy státu (1773–1800)

Po smrti Ščepana Malého vzrostla role guvernadura Jovana Radonjiće, k čemuž přispěly především jeho osobní schopnosti, poněvadž vliv slábnoucích Benátek rapidně klesal. Rusko však nadále uznávalo primát vladkyň, takže na mezinárodní scéně zastupovali zemi společně jak guvernadur, tak Savův náměstek archimandrit Petar Petrović. Oba jednali ve Vídni roku 1777 s kancléřem Kounicem, v Petrohradě s knížetem Potěmkinem a roku 1779 opět ve Vídni s císařem Josefem II. Císaři slibovali, že Černohorci kdykoli pozvednou zbraně proti Turkům i dalším nepřátelům Rakouska výměnou za státní podporu a uznání nezávislosti v historických hranicích země. Císař vyslal do Černé Hory podobně jako před ním car zvláštní komisi, nakonec však došel k závěru, že by se pomoc Černohorcům habsburské říši příliš nevyplatila.

Po smrti vladky Savy usedl roku 1784 na trůn černo-horských vladkyň Petar I. Petrović, který měl úřad metropolitů již dávno pod kontrolou. Po vzoru svých předchůdců se vydal do Ruska, audienci u carevny Kateřiny II. se však pokoušel zprostředkovat za pomoci srbského šlechtice, který byl v nemilosti u knížete Potěmkina. Vladyka, neznalý dvorských intrik, byl proto z Ruska brzy vyhoštěn. Za války Ruska a Rakouska proti Osmanské říši v letech 1787–92 se Černá Hora opět ocitla v zorném poli velmocí. Rakouští a ruští emisáři však našli zemi vnitřně nejednotnou. Část Černohorců v čele s vladkou pro-sazovala orientaci na Rusko, skupina kolem guvernadura stranila Rakousku, početní ale byli také zastánci koexistence s Tureckem. Vyslanci nešetřili sliby, které zůstaly po jejich odchodu nesplněny. Vůči tradiční hrozbě turecké ofenzívy tak Černohorci zůstali sami.

V poslední čtvrtině 18. století se objevil další vážný preten-dent na roli černo-horského *gospodara* – skadarský vezír Ma-hmut paša Bušatlija (albánsky Bushatli), hlava mocné rodiny, jejíž příslušníci dědili vezírskou funkci. Vzhledem k pokračujícímu slábnutí centrální moci došlo na přelomu 18. a 19. století v periferních oblastech Osmanské říše k formování fakticky takřka samostatných států pod vládou místních vezírů a dal-ších lokálních hodnostářů. K ukázkovým příkladům tohoto

1784
Petar I.
Petrović

proti
skadar
paša
Mahmut
paša
Bušatlija

vývoje patří právě mocenský vzestup skadarských Bušatlijů, kteří se považovali za potomky Skenderbega Crnojeviće. Na základě této tradice se dovolávali historického práva na čer-nohorské území a své nároky se také snažili prakticky uskuteč-ňovat. Během nešťastné vladkovy cesty do Ruska roku 1785 pokoril Mahmut paša dočasně Černou Horu včetně Cetinje. Několik následujících let bojoval především proti Portě, pak se opět soustředil na budování a šíření svého fakticky nezávislého státu. Rozhodl se ovládnout nejprve zranitelnější oblasti brd-ských kmenů Piperů a Bjelopavličů a eliminovat jejich pouta s Cetinjí. Černohorci v čele s vladkou Petarem se ale vydali do protiútoky. 11. července 1796 porazilo třítisícové černo-horské vojsko sedmnáctitisícovou Mahmutovu armádu u vsi Mar-tiniće. Paša se připravoval k další ofenzívě, nelenili však ani Černohorci. 17. srpna 1796 přijali na všečerno-horském sněmu tzv. Stegu, přísahu nerozbornosti kmenové jednoty a záva-zek bojovat za osvobození Černohorců, žijících na tureckém území. V rozhodující bitvě u vsi Krusi se 22. září střetlo 23 000 vojáků skadarského paši s 4 000 muži černo-horského vojska. Vzdor obrovské početní převaze nepřítele Černohorci znovu zvítězili, sám paša v bitvě padl a jeho lebka je od těch dob ulo-žena v cetinjském klášteře.

Po Mahmutově potupné porážce se již žádný další předsta-vitel turecké moci nikdy nepokoušel vybírat od Černohorců daně nebo vymáhat uznání suverenity. Černá Hora se stala de facto nezávislým státem, byť zatím bez explicitního uznání ze strany Osmanů nebo velmocí. V procesu, pojímaném v du-chu ideologie vladky Vasilije jako návrat ztracených historic-kých oblastí, se Černá Hora rozšířila o Bjelopavlice a Pipery, v roce 1820 se k Černohorcům natrvalo připojily také kmeny Rovců a Moračanů. Situaci zlepšila pravidelná subvence ze strany Ruska, jejíž vyplácení se od té doby stalo pevnou sou-částí ruské zahraniční politiky. Lepší bezpečnostní situace, ruská pomoc a dosažená jednotu urychlily přerůstání kme-nového svazu ve stát. Nejvyšší autoritou se stal vladka Petar I., zatímco guvernadurova moc slábla bez ohledu na stateč-nost, kterou prokázal v rozhodujících bojích. Roku 1798 došlo k založení společného soudu pro Černou Horu a Brda, lidově zvaného Kuluk. První zákoník o 16 člancích (Zakonik opšči cr-

14.

1796
porážka
Turků
Černohorci
Stegu
bitvy
u
Martiniće
a
Krusi

Rovci
Moračan

Kuluk
Zakonik

Petar I. nogorski i brdski, vycházející ze zvykového práva, se snažil regulovat mezikmenové spory, krevní mstu a další problematické jevy hospodářsko-společenských vztahů, které nejvíce podryvaly vnitřní jednotu a stabilitu země.

O Černohorce se začaly na přelomu 18. a 19. století intenzivněji zajímat velmoci, a to především s ohledem na mezinárodně politický vývoj. Francouzská revoluce s ideologií rovnosti, volnosti a bratrství byla archaickému, takřka homérskému světu černohorských kmenů propastně vzdálena jen zdánlivě. Její ozvěna se záhy projevila v bezprostředním sousedství vznikajícího černohorského státečku. Roku 1797 totiž dobyla francouzská armáda Benátky a jejich pádem zanikla také kdysi mocná republika, s níž Černohorci v dobrém i ve zlém sousedili po celá staletí.

*Polovila
Rutina
Baba
Pallady
el
Hudu
↑*

Petar I. a boj o přímoří (1800-1830)

*Petar I.
Rencid 1830*

Černohorci se po zániku Benátské republiky pokoušeli obsadit Boku Kotorskou, na základě mírové smlouvy z Campo Formio však záliv připadl Rakousku. Ruský zájem o Černou Horu počátkem 19. století poklesl, vladyka proto začal o možnosti finanční pomoci výměnou za černohorskou vojenskou sílu jednat s Francií. Rusové se poté pokusili vladyku odstranit a odvléct jej na Sibiř, pevnou pozici Petara I. však intriky uraženého spojence nedokázaly otřást. Roztržku brzy vystřídala nová aliance. Po bitvě u Slavkova (1805) mělo Rakousko předat Boku Kotorskou Francii, Rusko však bylo odhodláno tomu zabránit a rozhodlo se otevřít novou frontu rusko-francouzské války na jižním Jadranu. V kooperaci s ruskou flotilou kladli Černohorci napoleonské armádě v Boce a před branami Dubrovníka značný odpor, podle ustanovení Tylžského míru z roku 1807 však nakonec museli Boku předat Francouzům. Záliv se poté stal součástí nového správního útvaru, tzv. Ilyrských provincií, jež zahrnovaly rozsáhlé území od Alp na severu až po černohorsko-albánské pomezí na jihu a byly podřízeny centrální vládě v Paříži. Černohorci tak nyní paradoxně přímo sousedili s Bonapartovou Francií. Francouzská vláda nad Bokou a Dalmácií přinesla za krátkou dobu značný pokrok, zejména v oblasti infrastruktury. Konzervativní Černohorci však na no-

Cetinjski manastir, sadašnji izgled

Klašter v Celinje, današnji stav